

ENKELE NIEUWE VINDPLAATSEN VAN DE GOUDWESP *CHRYSIS IMMACULATA* BUYSSON

door

V. LEFEBER

Brusselsestraat 38 6211 PG Maastricht

Van de Goudwesp *Chrysis immaculata* Buysson waren tot voor kort slechts enkele vindplaatsen bekend. Die lagen in Normandië (DE BUYSSON, 1898), Oostenrijk en Hongarije (LINSSENMAIER, 1959) en Nederland (VAN LITH 1953, 1954, 1955). Na de vondsten van Van Lith in Strijbeek (Fig. 1, hok FT 20) en Ulvenhout (Fig. 1, hok FT 21) tussen 1947 en 1954 werd de soort pas weer gemeld door HAESELER, (1979) die haar aantrof op "Zaunpfahlen" in de omgeving van Oldenburg (Fig. 1, hok MD 48). Dat was in de jaren 1974 tot 1977.

Pas in de tweede publicatie van LINSEMAIER (1959) werd *C. immaculata* als zelfstandige soort beschreven na de bestudering van de genitaliën door Van Lith en Linsemaier. Het is interessant de briefwisseling over deze kwestie, te lezen. Dr. S. van Lith, dochter van J.P. van Lith, bezorgde mij de copieën van de betreffende correspondentie, waarvoor ik haar hier nog bijzonder dank. Het betreft 4 brieven van Van Lith en 4 van Linsenmaier. De eerste is na de eerste publicatie van Linsenmaier geschreven (20-9-'51), de laatste (22-12-'55) kan beschouwd worden als een van de aanleidingen tot de tweede publicatie.

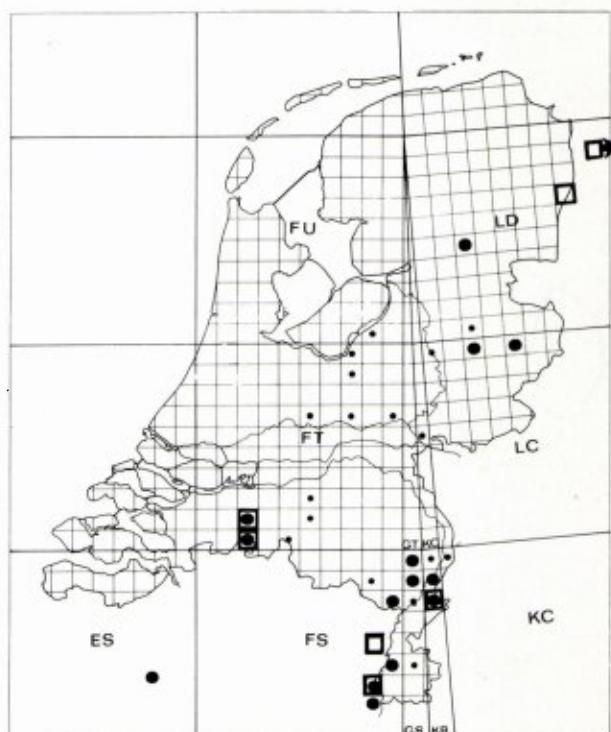
Voor beide auteurs was de grootste moeilijkheid dat zij *C. immaculata* op dezelfde vindplaatsen als de nauw verwante *C. fulgida* aantreffen. Dat schijnt ook bij De Buysson het geval geweest te zijn. De Buysson zag geen verschil tussen de genitaliën van de mannetjes en noemde zijn vangst *Chrysis fulgida* var. *immaculata*.... en dat bleef zo tot 1959. Het geluk van schrijver dezes was dat hij in 1980 een aantal exemplaren van *C. immaculata* aantrof op weipaaltjes te Opcanne in België (gem. Riemst, Fig. 1, hok FS. 83), 300 m ten zuiden van het kasteel Neercanne.

C. fulgida was daar niet aanwezig en is zelfs binnen een straal van 12 km daar nooit aangetroffen. Ook alle in de literatuur vermelde gastheren (Goudwespen zijn parasitoiden) ontbraken op de vindplaats, behalve... *Allodynerus rossii* Lepeletier, een erg plaatselijk voorkomende metselwesp, die ik in de omgeving zowel enkele malen gevangen als uit weipaaltjes gekweekt heb.

Ook is *A. rossii* een soort die erg constant is in

afmeting, zodat het mij niet verbaast dat ook *C. immaculata* die eigenschap bezit. *C. fulgida* daarentegen heeft waarschijnlijk meerdere gastheren die zowel onderling als in de sexe sterk in grootte kunnen verschillen.

Natuurlijk heb ik zowel mijn vangsten van *C. immaculata* als die van Van Lith grondig bekeken en ik kwam toen tot de ontdekking, dat ik reeds eerder een ♀ van deze soort gevangen had, namelijk te As (België, Fig. 1, hok FS. 85)... ook op een weipaaltje. Het exemplaar zat tussen materiaal van *C. fulgida*. Twee collegae die ik hiervan op de hoogte bracht speurden in hun collectie en ontdekten dat ook zij de soort bezaten: Herkenbosch (Fig. 1, hok KB. 97), een ♂, 22-7-1970 in coll. J. Petit en Sellingen (Fig. 1, hok LD. 76), enkele ♀♀ in juli 1975 in coll. K. Vegter. De meeste exemplaren van Van Lith bevinden zich momenteel in de collecties van het Rijks Museum voor Natuurlijke Historie te Leiden en van het Natuurhistorisch Museum te Rotterdam.

Figuur 1. Vindplaatsen van *Chrysis Immaculata* (□) en van *Allodynerus rossii* (● = vóór 1950; ● = sinds 1950)

Tabel 1. Verschillen tussen *C. immaculata* en *C. fulgida*.

Chrysis immaculata Buysson, 1898 (Rev. Ent. Caen 17, p. 138: *fulgida* var.)

♂ 7 mm;

♀ 8 mm

♂ + ♀ tergiet I blauwgroen met smalle rood gouden achterrand.

bult verspreid bestippeld en daardoor vrij glanzend.

kaakpunt kort. (fig. 2c)

bestippeling constant: dicht en fijn.

♂ tergiet II geheel rood-goud, vaak met paarse weerschijn.

antennelid III bijna driemaal zo lang als dik; dikte vrijwel gelijkmatig.

lange beharing aan de slapen veel minder dicht.

tergiet II rood; naar de zijden toe vloeiend overgaand naar groen.

genitaliën: figuur 2g.

♀ kop dwars ovaal.

ogen ongeveer half-bolvormig.

oog frontaal duidelijk breder dan voorhoofdshelft.

wang langer dan breedte van kaakbasis; hoekig.

afstand van voorhoofdspunt tot clypeus: kleiner dan hoogte van clypeus.

sterniet II met kleinere, breed gescheiden vlekken (fig. 2e)

Nu bekend van enkele vindplaatsen in Frankrijk, Oostenrijk, Hongarije, Nederland, Oldenburg en België.

Gastheer zeer waarschijnlijk en alleen:

Allodynerus rossii (Lepelletier)

Chrysis fulgida, L., 1761 (Faun. Suec. p. 415)

♂ 7 tot 10 mm;

♀ 8 tot 12 mm

♂ + ♀ tergiet I geheel donkerblauw-groen.

middenbult van de clypeus door dichte bestippeling vrij mat.

kaakpunt, bekeken tegen de brede zijde, vrij lang (fig. 2d)

grote variabiliteit in de bestippeling der tergieten.

♂ tergiet II rood met grote blauwe, soms ingesneden, midden-vlek.

antennelid III (vlaglid II) ruimt tweemaal zo lang als aan het einde breed; naar het einde toe geleidelijk dikker.

lange beharing aan de slapen vrij dicht.

zijden van tergiet II van achter naar voren overgaand van rood via oranje en geel naar groen en blauw.

genitaliën: zie figuur 2h.

♀ kop afgerond driehoekig.

ogen ovaal.

oog frontaal niet veel breder dan voorhoofdshelft.

wang veel korter dan breedte van kaakbasis.

afstand van voorhoofdspunt tot clypeus: groter dan hoogte van clypeus.

sterniet II met twee grote, soms aaneengesloten, blauw-zwarte vlekken. (fig. 2f)

In geheel Europa tot in C-Azië: plaatselijk niet zeldzaam: maar in de laatste decennia sterk in aantal teruglopend.

Met min of meer zekerheid vastgestelde gastheren:

Ancistrocerus antilope (Panzer)

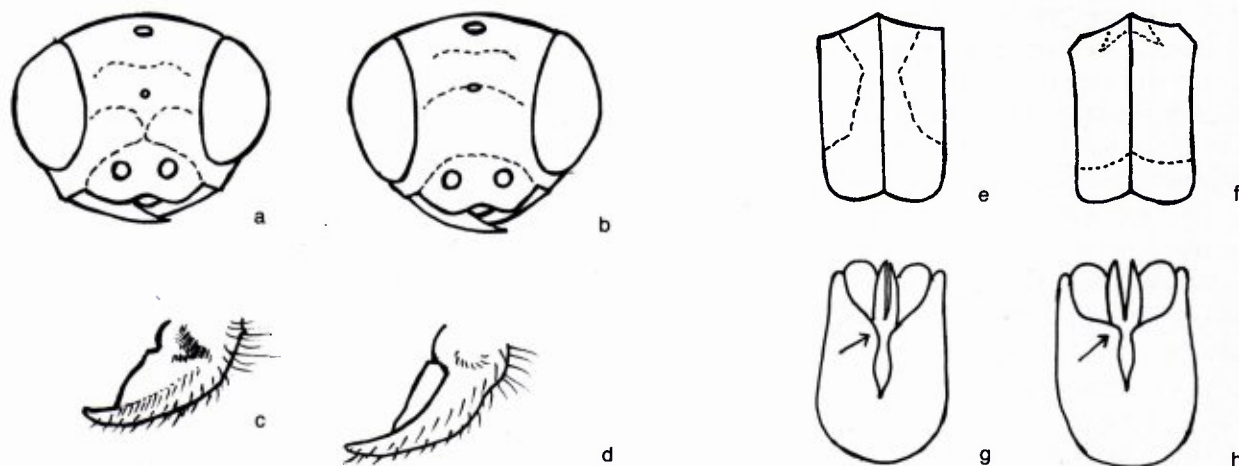
A. parietinus (Linnaeus)

Symmorphus crassicornis (Panzer)

S. murarius (Linnaeus)

Discoelius zonalis (Panzer)

Allodynerus rossii (Lepelletier)?

Figuur 2. Enkele verschillen tussen *Chrysis immaculata* en *C. fulgida*. a: kop van *C. immaculata* (♀). b: kop van *C. fulgida* (♀). c: bovenkaak van *C. immaculata*. d: bovenkaak van *C. fulgida*. e: sterniet II van *C. immaculata* (♀). f: sterniet II van *C. fulgida* (♀). g: genitalia van *C. immaculata* (♂). h: genitalia van *C. fulgida* (♂).

Enkele ♂♂ en ♀♀ zijn door Van Lith afgestaan aan Linsenmaier (Ebikon-Zwitserland); twee ♂♂ en ♀♀ heb ik zelf indertijd van Van Lith cadeau gekregen. In totaal zijn dit nu tussen de 15 en 20 paartjes uit Nederland. De Belgische vangsten bevinden zich in de collecties van Petit en Lefebvre.

De verzamel-data van de ♂♂ liggen tussen 20 mei en 22 juli; die van de ♀♀ tussen 5 juni en 9 augustus. Ook in juni 1981 was de soort weer present te Opcanne, maar niet talrijk.

Een weipaal en een wilgenstronk, die ik deze winter had meegenomen, hebben niets opgeleverd.

Ik ben er van overtuigd, dat in verschillende collecties nog wel exemplaren van *C. immaculata* te vinden zullen zijn. Om de determinatie te vergemakkelijken volgt in tabel 1 een overzicht van de verschillen tussen beide soorten.

Overigens ben ik van mening dat ook over *C. fulgida* het laatste woord nog niet gezegd is. De bestippling van de tergieten (een belangrijk determinatie-kenmerk) is bij de verscheidene exemplaren zó verschillend in dichtheid en grootte, dat het mij onwaarschijnlijk lijkt, dat al deze dieren tot één en dezelfde soort zouden behoren. Verder onderzoek lijkt mij zeer gewenst.

Literatuur

- DE BUYSSON, 1898. Revue Entomologique, Caen. VII, p. 138.
HAESELER, V., 1979. Landschaftsökologischer Stellenwert von

Zaunpfählen am Beispiel der Nistgelegenheiten für solitäre Bienen und Wespen. (Hym. Aculeata). Natur und Landschaft 54, nr. 1, S. 8, p. 8-13. Stuttgart.

LINSENMAIER, W., 1951. Die Europäischen Chrysididen. Mitteilungen der Schweiz. Ent. Gesellschaft 24, p. 83. Lausanne.

LINSENMAIER, W., 1959. Revision der Familie Chrysididae (Hymenoptera). Mitteilungen der Schweiz. Ent. Gesellschaft 32, p. 160, 205 en 214. Lausanne.

LITH, J.P. VAN, 1953. Opmerkingen over enige Chrysididae. Entomologische Berichten, Amsterdam, 14, p. 226.

LITH, J.P. VAN, 1954. Opmerkingen over enige Chrysididae (2), id. 15, p. 135.

LITH, J.P. VAN, 1955. Chrysis brevitaris Thomson en *C. fulgida* var. *immaculata* Buysson (Hym., Acul.). id. 15, p. 423.

Summary

The author discusses the Golden Wasp *Chrysis immaculata* Buysson (Chrysididae) and provides some new locations in the Netherlands. In Belgium too the species was found. He describes the differences between *Chrysis fulgida* Linnaeus and *C. immaculata* Buysson.

RECTIFICATIE

In het verslag van de maandelijkse bijeenkomst te Maastricht op 4 juni 1981 (Natuurhist. Maandbl. 70 (8): 113) zijn bij de weergave van de mededelingen van Br. Virgilius over Aculeaten (wespen en bijen) enkele fouten gemaakt. De eerste mededeling betrof *Spilomena expectata* Valkeila en de determinatie werd verricht door A. Merisuo. In de derde mededeling is als vindplaats voor *Chrysis immaculata* genoemd: Stijbeek-Moerhout (1953 en 1976); dit moet zijn: Strijbeek-Ulvenhout (1953 tot 1976).

UIT DE FLORA VAN LIMBURG

Waarnemingenrubriek van de Plantenstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap onder redactie van D. Th. de Graaf, Natuurhistorisch Museum, Bosquetplein 6-7, Maastricht, tel.: 043-13671.

Stachys arvensis (L.) L. **Akkerandoorn**. Enkele exx. in korenakker zuid van De Dellen in hok 62-11*, J. Cortenraad, VIII-'77; In maisakker samen met *Hypericum humifusum* en *Antirrhinum orontium* te Amby in hok 62-21*, J. Cortenraad, VIII-'80; Akkerand oost van Hoge Bosch in hok 60-51*, F. v. Westreenen, 1979; Brunssummerheide in de hokken 60-54 en 62-14*, F. v. d. Mast, VIII-'80; bouwland op Olieberg te Rothen in hok 62-11*, H. Hillegers, 21-6-'58.

Stenactis strigosa (Mühlenb. ex Willd) DC. **Madelief-fijnstraal**. Volop in bloei langs wegberm te Wolder in hok 61-27, W. v. d. Coelen, 2-10-'80; op twee plaatsen op D'n Observant in hok 61-38, D. Th. de Graaf, X-'80.

Succisa pratensis Moench. **Blauwe knoop**. Moerassige beemden aan de "Pas" te Bunde-Geulle in hok 61-18, H. Hillegers, 16-9-'62 (in 1980 niet meer aanwezig).

Thelypteris dryopteris (L.) Slosson. **Gebogen beukvaren**. Op een muur van de oude boerderij van kasteel Strijthagen in hok 62-15. Deze rijke vindplaats wordt bedreigd door restauratie maar er wordt geprobeerd uitroeiing te voorkomen. Ook groeit hier een grote populatie van *Asplenium trichomanes* L., J. Cortenraad, 14-9-'80.

Trifolium medium L. **Bochtige klaver**. In struweel t.o. Geulhemmermolen in hok 62-21*, R. v. d. Ham en J. Cortenraad, VI-'80.

Trifolium resupinatum L. **Perzische klaver**. Zandig adventievenrijk terrein te Itteren in hok 61-18, H. Hillegers, 29-6-'61.

Trifolium tomentosum L. Zandig adventievenrijk terrein bij Itteren in hok 61-18, H. Hillegers, 24-6-'61.

Verbena officinalis L. **IJzerhard**. Weilanden Noorbeemden in hok 62-41*, diverse plaatsen in Maastricht in hok 61-28 en 61-27*, in Opcanne in hok 61-37-25 (B), W. v. d. Coelen, 1980; enkele exx. te Rimborg in hok 62-15*, en op de Putberg in hok